

BOHUSLÄNS VIKINGA- HISTORIA

1874

Bohusläns vikingar
– Återutgivning av text från 1874

av Hans Hildebrand

Redaktör Mikael Jägerbrand

ISBN 978-91-7757-231-2

Copyright © 2016 Mikael Jägerbrand / Virvelvind Förlag, Lysekil.
Den här e-boken ges ut av E-boksbiblioteket Förlag (imprint)

Mer info: www.e-boksbiblioteket.se

Förord

I den här e-boken får du veta mer om några av Bohusläns mest dramatiska århundraden.

En stor del av texten handlar om vikingatiden då lokala kungar stred om makten.

Texten i den här e-boken skrevs redan 1874 av en av Sveriges mest kända arkeologer.

I dag är Bohuslän för de flesta ett sommarparadis med massor av sol, bad och härliga skaldjur.

Men under hundratals år var befolkningen här in dragen i ideliga strider och krig. Under vikingatiden pågick striderna mellan rivaliserande lokala och regionala kungar och tronpretendenter.

Under början av medeltiden fortsatte striderna om det här norska gränsområdet. Men nu var det i stället svenska arméer och trupper som härjade.

Texten i den här e-boken publicerades ursprungligen 1874 under rubriken "Ur Bohusläns historia, före föreningen med Sverige" och skrevs av en av dåtidens mest kända arkeologer, Hans Hildebrand. Vi har valt att återutge den här texten eftersom den publicerades i en tidskrift som i dag är mycket svår att få tag i på bibliotek och antikvariat.

Bohusläns vikingar

Den här texten publicerades ursprungligen år 1874 i tidskriften "Bidrag till kännedom om Göteborgs och Bohusläns fornminnen och historia" med rubriken "Ur Bohusläns historia, före föreningen med Sverige". Författare till texten är Hans Hildebrand (1842–1913).

Af alla Sveriges landskap finnes intet, för hvilket historien har så många berättelser från forntiden som Bohuslän. Genom förhållanden, som vi här icke kunna afhandla, allra främst genom uppkomsten och utvecklingen af den isländska fristaten, kom det gamla Norge att få en rikedom af historiska berättelser, — de s. k. sagorna, — under det sagorna om Danmark äro få och Sverige inga eger, ehuru väl svenska förhållanden någon gång få en plats i berättelserna om Norge. Våra dagars Bohuslän var fordom ett norskt land och äfven det har sin andel i denna den norska forntidens afundsvärda rikedom, och andelen är icke liten, ty detta landskap var i sig betydande och låg derjemte ganska nära en af brännpunkterna för det gamla Norges historiska lif.

I det af bergen styckade Norges sydöstra del finnes en naturlig

medelpunkt, en lägre trakt, mot hvilken fjällen småningom sänka sig, och liggande vid en hafsvik, till hvilken vattnen leta sig väg från den svenska gränsen, från Dovre och en stor del af Langfjeldene. I den trakten kunde en rik odling uppblomstra, och när helst folket innanför behöfde träda i förbindelse med den yttre verlden, drogo de sig, afskräckta af bergen, som annars öfverallt reste sig, just ned mot viken i söder. Vi kunna derföre icke undra, att i detta fall Viken blef ett nomen proprium, och att namnet omfattade icke blott vattnet, utan äfven landremsan deromkring. Och till Viken räknades äfven det land som sedermera kallades Bohuslän, ehuru detta icke låg vid sidan af sjelfva den inre viken, våra dagars Kristiania-fjord.

Då Bohuslän således hörde till Viken allenast när ordet togs i dess vidsträcktaste mening, är det eget att se, huru det till sist blef ensamt om detta namn. De norske delarne af det stora Vikområdet hade hvar och en sitt särskilda namn, och nämndes vanligen med detta, och det fordom så frejdade och allmänt brukade, mycket omfattande namnet Viken bibehölls omsider allenast för det yttersta området. Detta saknade dock icke egna benämningar, ehuru dessa småningom förlorade i betydelse. Från den tid då de första hågkomsternas töcken begynner genomträngas af den historiska dagens glans, möter oss ett namn, som på isländska lydde Alfheimr, hvilket på svenska borde lyda Alfhem eller — eftersom vi åt isländskans mytiska ålfar gifvit namnet *elfvor* — Elfhem. Denna senare form får dock icke sammanställas med ordet *elf* = flod, som äfven i isländskan skrefs med ett begynnande *e*. Troligast är att namnet betyder Alfvarnes eller Elfvarnes land, liksom Vester-Götland betyder de vestra Götarnes land; det enda märkliga dervid är, att en folkstam skulle hafva egt samma namn, som naturandarne, hvilka spela en så vigtig

rol i folktron. Emellertid var Elfhem något mer än Bohuslän, det skall hafva gått i norr ända upp till Glommen. I den fullt historiska tiden heter landet mellan Svinesund och Götaelfs mynning, d. v. s. i det allra närmaste nutidens Bohuslän, Ranrike; namnet första del torde stå i sammanhang med ordet *rán*, haf, äfven personifieradt *Rán*, hafsgudinnan.

Af de tre namnen innebär Alfhem en antydning om folkets namn, de två andra gåfvo deremot upphof till folknamnen *Räner* och *Vikverar* d. v. s. Vikmän eller Vikbor.

Det var som kustland Ranrike egde betydelse. I den tid då Norges konungar voro blifne starke och de myndigt grepo in i de särskilda landens inre förhållanden, indelades kustlandet för ordnandet af sjöförsvaret i skeppsredor, detsamma som Sveriges skeppslag, och i sådana var hela Ranrike deladt. Öfver dem fanns en landets tvedelning med vexlande namn. Nordlandet fick i särskild mening heta Viken eller Ranrike, under det sydlandet, för grannskapet till Götaelf, kallades Elfsysslan. Denna politiska indelning svarar mot en naturlig. Bohusläns nordligaste del utgör ett helt för sig med medelpunkten inom sig; närmast i söder härom går en landsträcka i nordost och sydvest, omkring vattendrag, som komma från Dalsland och synas i allra äldsta tid hafva erbjudit samfärdseln naturliga vägar. Dessa två delar räknades till Viken i inskränkt mening, under det Elfsysslan var landet mellan hafvet i vester, Götaelf i söder och öster.

Läget vid hafvet skulle nödvändigt locka Vikbon till att söka sig näring ur dess sköte. Fisket måste vara uråldrigt i dessa trakter. Men i de tider, då förhållandena i hemmet gingo sin jemna, ordnade gång, hvilken man icke ostraffadt bröt, måste man annorstädes söka

tillfredsställelse för sitt dådstarka lynne och sitt vinstbegär. Äfven då lockade hafvet den kraftige ynglingen och den mognade mannen att taga fram snäckan ur sjöboden och med fullt bemannadt fartyg löpa ut ur den fredliga viken, ut mellan öar och skär, till andra mäns bygder. Lifligt var helt visst färdandet fram och åter inom den bohuslänska skärgården, ty äfven om man under vår hedna och första kristna tid ofta vågade sig ut till långfärd å öppna hafvet, höll man sig dock i hvardagslag inomskärs. När icke brådskan var stor, for man varligt fram, lade om nätterna i land för att få hvila ostörd.

Särskildt var samfärdseln liflig inemot mynningen af Götaelf, vid Eker- och Bränn-öarna. Hvar tredje sommar plägade konung Håkan Etelstansfostre i Norge (934—960) infinna sig på Brännöarna för att der sammanträffa med stormännen, freda sitt land och fälla dom i mål som hänskötos under honom. Man infann sig gerna vid dessa konungens besök, ty folk kommo dit snart sagdt från alla kända land; gränsborne i tre här till hvarandra stötande riken ingingo ofta förbindelser sinsemellan, och här höllos derföre många glada slägtmöten. Vid ett af dessa tillfällen, som omtalas i Laxdöla-sagan, gick odalbonden Höskull med några vänner för at se på folket, och de kommo då till ett praktfullt tält. Egaren satt derinne klädd i kosteliga kläder och med en hatt på hufvudet af det slag som brukas i Gårdarike; han hette Gille och ansågs vara den rikaste köpman. Bland varorna som han bød till försäljning funnos ock tolf trälqvinnor. På den bohuslänska ön köpte nu isländingen Höskull af köpmannen från Gårdarike för tre mark silfver en trälinna, som sedan befanns vara en irländsk konungs dotter. Vi se att den tidens nordbor foro vida omkring.

Men icke alltid gick det fredligt till på de bohuslänska farvatt-

nen. När Emund Vestgöotalagman i några diktade berättelser sökte förehålla Olof Skötkonung, hans svikliga beteende mot konung Olof digre i Norge, handlade en om göte Tofveson, som for med fem härskepp utför Götaelf och gaf sig vid Ekeröarna i strid med fem danska köpmansfartyg. De fyra vann han genast, men det femte flydde med spändt segel. Göte med sitt skepp ilar efter, men förliste på Lässö. Under tiden anfallas hans fyra efterlemnade skepp af femton danska köpmansfartyg, besättningen faller, och godset tages. En berättelse sådan som denna låter oss ana, huru ofta man, i synnerhet på vissa ställen, fick se fartygen komma med det breda seglet svällande i vinden. Med härskepp och köpmansskepp blandade sig bödernas skutor, som foro från en ort till en annan, och de stora roddbåtarna, som användes vid mindre färder.

Men jemte hafvet plöjdes ock åkern, som bar åt den idoge odlaren gyllene sködar, ty äfven i Bohuslän, ehuru liggande nära hafvet, var åkerbruket folkets hufvudsakliga näring och männens dagliga arbete; det är en falsk föreställning, att våra fäder icke aktade eller icke ville befatta sig med andra sysselsättningar än blodiga vapenlekar. Dock torde sinnelaget hafva varit olika i olika delar af landet. Gränsbyggarne vid Elfven voro kända för sitt trotsiga lynne, framkalladt och ökad af ständiga gränstvister. En representant för dessa s. k. Elfgrimar är Svenke Stenarsson, hvilken på det mest hånliga sätt bemötte konung Magnus barfots sändebud, som skulle bringa ordning i södra Bohuslän, hvars inbyggare icke hade visat mycken sympati för konungen. Sammankomsten lyktades så, att Svenke manade sina vänner till anfall, hvadan sändebudet fann det rådligast att fly undan. När konungen sjelf kom dit för att häfda sin rätt, fann Svenke det lämpligt att försvinna ur landet, men detta hade nu mist

sin kraftigare man, Elfgrimarne ledo mycket ondt under ständiga anfall, så att konung Magnus till sist måste fara till Danmark och bedja Svenke hafva godheten återvända.

Under den hedniska tiden utgjorde Bohuslän aldrig en politisk enhet; när det icke direkt ingick som del i den stora af Harald hårfager grundade monarkien, var det alltid förenadt med något annat område. Man har därför svårt att skrifva en egentlig bohuslänsk historia, ehuru väl många historiska tilldragelser inom denna landsdel äro kända. Två förhållanden var det som i främsta rummet bestämde gången af landets öden — det låg afsides, sedan Trondhemstrakten började anses som den förnämsta i Norge, och det var ett gränsland. Det söndrades ofta (jemte närmast i norr liggande områden) från det hela för att bortgifvas som län, och det ofredades ännu oftare.

Efter Harald hårfagers död (år 933) togo Vikborne hans son Olof till konung, men han föll snart ett offer för brodern Erik blodyxes hämdlystnad. Olofs son Tryggve antogs sedermera af Eriks efterträdare, den redan nämnde Håkan Etelstansfostre, till underkonung i Viken, och vid denne Tryggve och hans ätt anknyta sig flere af Bohusläns stoltaste minnen.

I Bohuslän var det som konung Tryggve fälades af Erik blodyxes söner, och på Bohusläns klippstrand jordades hans lik. En bohusläning Luden fann på en trälmarknad i Österväg en qvinna tärd af sorg, blek och illa klädd, i hvilken han med häpnad igenkände konung Tryggves enka Estrid, som hade flytt från Norge, i Estland blifvit skild från sin treårige son Olof och sedan framlefvat sina dagar i nöd, utan att erfara det minsta om den älskade sonen, hvilken varit henne dubbelt kär, emedan hon födt honom under all landsflyktens elände. Luden köpte henne fri och tog henne till sin maka.

Konungasonen Olof hade efter skiljsmessen från modren genomgått underbara öden. Igenkänd af sin morbroder som lefde i Gårdarike, uppfostrades han vid konungahofvet derstädes, sväfvade sedan kring i Vesterhafvet, förvärfvade rykte, en högättad maka och stora skatter, och kom till sist åter till Norge, hvars tron han besteg. Med stormännen i Viken räknade han genom moderns nya gifte släktskap, dit vände han sig ock för att med frändernas hjälp genomföra sina planer för Norges omskapande, der uppblomstrade, tack vare denna vänkrets, kristendomen. Hans vänner och fränder från Bohuslän kämpade vid hans sida ända i sista stund, när han vid Svolder öfverraskades och besegrades af fiendehärarnes öfverväldigande massor. Då öfvergick Bohuslän till Sverige.

Det blef dock icke länge svenskt. En mäktigare konung än den vid Svolder fallne fick Norge i Olof Haraldsson, hvilken icke hade någon lust att åt andra stater afstå det minsta af hvad i gamla tider tillhört Norge. Hans sändebud mottogos af Bohusläningarne med glädje. De uttalade sin önskan att återgå till Norge, men klagade att det var för dem svårt att häri följa sin hog, ty deras land var på mer än en sida omslutet af Sveakonungens rike, och närhelst den norske konungen icke fanns i Viken kunde de vara beredda på anfall af Götarne. Den ene af Sveakonungens höfdingar fäldes derefter genom svek, den andra föll i öppen strid mot den af Olof tjocke utsände vikingen Övind.

Äfven Olof fann en blodig död, och hans land stod till en tid under danskt herradöme. Hans son Magnus gjorde dock slut på detta, och Viken blir nu mera än någonsin en vigtig del af det norska riket och såsom ett gränsland föremål för konungarnes synnerliga omsorg. Oroliga grannkonungar stämde man till strid i eller utan-

för elfven, vid elfven möttes man till fredliga samtal. Helt naturligt uppstod därför här nere vid elfvens norra strand en stad Konungahälla eller Konghäll, hvilken blef efter den tidens begrepp mycket rik på folk och synnerligen betydande. Nordbon var annars i allmänhet mindre benägen för stadslifvet. Konungarne, framförallt Sigurd Jorsalafare, omhuldade staden, gjorde honom stor och prydde honom med rikt begåfvade kyrkor.

Snart fick man dock erfara, att de gamla farorna icke voro alldeles försvunna. Lockade af berättelserna om stadens rikedom kommo de hedniska Venderne smygande uppför elfven i hopp att utan strid vinna rikt byte. Men de hade missräknat sig. Stadsborna skrämdes under messan — det var den 10 augusti 1135, den h. Laurentii dag — af budet om den annalkande fienden, men ingen tänkte i denna stund på flykt eller nesligt öfvergifvande, utan man försvarade staden och skeppen vid stranden så länge det var möjligt och drog sig sedan till konung Sigurds fäste, hvarifrån de belägrade fingo åse, huru deras hem uppbrändes af de öfver sina ansenliga förluster vredgade fienderna.

Vackra berättelser hafva bevarats till vår tid om de manliga strider, som Konghällsborne här stridde, om deras kraft att uthärda, om deras rådighet när vapnen togo slut, om deras förtröstan trots alla gäckande förhoppningar, då en del af den till undsättning samman kallade allmogen vände om utan att hafva inlåtit sig i strid och då den andra delen, tvenne hundraden, stupade utan att hafva gjort de belägrade någon nytta. Till sist återstod för dessa intet annat val än mellan en grym död eller ett uppoffrande af sin egendom. De valde det senare, men svekos, när de lemnat ifrån sig vapnen, af de trolöse Venderne. Blott få kommo undan med lifvet.

Denna hemska tilldragelse var icke den enda som kastar öfver 1100-talets historia den dystra glansen af blodiga dåd och gräsliga grymheter. Norges storhet begynte brytas, verkliga och föregifna ättlingar af de äldre konungarne täflade om regeringen derunder dragande nöd och elände öfver stora landssträckor. Redan före Vendernes anfall hade Bohusläningarne haft sin dryga andel deraf. I deras land utkämpades en strid mellan de två tronpretendenterna Magnus, son af Sigurd Jorsalafare, och Harald gille, hvilken genom jernbörd styrkt sina tvetydiga bördanspråk. På ena sidan kämpade 1800, på den andra öfver 7,000 man, manfallet blef stort och Harald flydde, dock för att återkomma, stärkt af Danakonungens vänskap och förslagen nog för att locka Vikborne på sin sida. Då förekommo ej mer några öppna strider, men enskild ovilja och det tidigare hatet mot konung Magnus framkallade våldsgerningar, mandrån och plundringar. Icke under, om man i dessa trakter kände sig hemsk till mods, när en sådan olycka drabbade landet som Konghålls förstörelse — på årsdagen efter det blodiga slaget vid Föref.

Tider af större nöd stundade. Kring stormännen, som täflade om makten, slöto sig flockar af orolige män, som småningom fattade sådan smak för sitt kringströfvande krigarlif, att när deras höfding var borta, sökte de upp en annan, hvars anspråk de kunde understödja. Bohuslän fick då erfara alla vådorna af sitt läge i rikets utkant och till på köpet med en lång gränslinie. Framgången vaxade, den skara som slogs sökte gerna en tillflykt i grannlandet och företog derifrån härjande infall i eget land. Derjemte hade man ofta att vänta efterräkningar från den segrande partens sida. Under detta tidskifte innehåller Bohusläns historia föga annat än skildringar af strider i norr och söder, i öster och vester.

Den nyssnämde konung Magnus, blind vorden genom sin medtäflares våldsbragd och till en tid insatt i ett kloster, lockade sommaren 1137 in i Bohuslän den ärelystna Göta-jarlen Karl Suneson, som på grund af sin moders härkomst ansåg sig berättigad till rike i Norge, men han afvisades redan i östra delen af landet. Magni stallbroder Sigurd slemme, i senaste tid frejdad genom en stor skalds' dikt, anföll förgäfves det åter uppbygda Konghäll, härjade i kusttrakten, hängde sina motståndares män och kämpade jemte Magnus sin sista strid vid Holmen grå utanför Strömstad (1139). De ständiga striderna gjorde lynne och seder vilda; Magnus föll genomborrad af ett spjut, men Sigurd, som gripits just då han var nära att undkomma, blef föremål för de gräsligaste misshandlingar. Armar och ben krossades, kroppen hudflängdes tills köttet blottades, ryggen bräcktes, hvarefter den halfdöde hängdes. Liket hvilade derefter en kort tid i en närliggande kyrka.

Vid Lökeberg kämpade Bohusläningarne i början af 1150-talet mot norske konungen Östen, som blef segervinnare i striden och gick till Hisingen, där han brände för bönderna, hvilka måste underkasta sig. Vid pass fem år derefter (1157) finna vi konung Öster åter i Bohuslän, men under helt andra förhållanden. Han låg i fejd med sin halfbroder konung Inge, sjelf en krympling men stark genom de myndige män som slutit sig till honom. Från vestkusten af Norge hade Östen dragit sig undan till Viken, med öfver 1,300 man afbidade han fiendens ankomst, men när Inges flotta kom flydde alla, så att Östen var ensam qvar med en man. Han blef nu aflifvad och jordades i Fors kyrka; utanför denna uppvälde en källa, der hans blod hade runnit ned på marken.

Vikbornes tillgifvenhet för den döde Östen, mot hvilken de i

hans lifstid kämpat, visade sig äfven genom annat än tron på hans järtecken. Östen hade lemnat efter sig en son Håkan axelbred, som vid fadrens fall dragit sig undan åt Sverige. Man väntade från hans sida oroligheter, och konung Inge sände derföre sin yppersta man Gregorius Dagsson till Konghäll för att försvara Viken. Uppdraget var icke så lätt, ty när Håkan första gången närmade sig staden (1158), voro folkets sympathier för honom så stora, att Gregorius icke vågade inlåta sig i någon strid utan drog sig undan. Efter detta blef Bohuslän till en tid skådeplats för ständiga strider och hvälfningar. Gregorius återtog Konghäll, sedan stod ett ansenligt sjöslag i sjelfva Götaelf, der lyckan, länge oviss, förklarade sig mot Håkan. Efter en kort vistelse i Dalsland bryter denne åter in i Viken, han blifver slagen vid Sörbo i Krokstad, men söker sedan ersättning genom att bränna Vetteländ, der Gregorii svåger bodde. Vid Bäfveå stod det sista slaget, i hvilket Gregorius omkom.

Vikborne höllo sig i med- och motgång till Håkans parti. När Håkan sjelf hade fallit, slöto de sig kring hans broder Sigurd, hvilken fann en tillflykt på Hisingen, hvars inbyggare vid ett tillfälle fingo af Erling, som förde regeringen i Norge för sin unge son konung Magnus, vitsordet, att de voro »onde att hemsöka, hårde och okloke». De blefvo dock inom kort hårdt näpste af Erling, hvilken likväl icke var lycklig i sina bemödanden att vinna dem för sin son. Hans hårdhet mot Hisingsborne torde hafva i hög grad förbittrat sinnena, och derefter gaf Erling, hvilken hade förklarat sig villig att öfverlemna Bohuslän till konung Valdemar i Danmark, allenast han finge namn af jarl, anledning till en dansk härfärd i Viken.

Under denna för Norge olycksdiga tid, då splittring inträdde mellan landets olika delar, voro de afsides boende Bohusläningar-

ne mer än andra frestade att söka vinna en viss sjelfständighet, all den stund deras land vanligen blef skådeplatsen för striderna mellan kronpretendenterna och kronans innehafvare. Förbittrade öfver de lidanden de senast undergått, fortforo de i sin motspändighet och begynte nu söka göra sin vilja gällande inom det öfriga Norge. Höfdingar för upprorsflockar funnos alltid att tillgå, ty det var icke brist på äkta eller oäkta ättlingar af äldre norske konungar, men i början var höfdingen allenast ett verktyg i händerna på flocken och de främste inom denna. Det var år 1174, under det Knut Eriksson regerade i Sverige, som orolig män i Dalslands skogsbygd och i södra Bohuslän slöto sig tillsammans till en länge fortsatt fejd för deras konungaättling. De voro i allmänhet icke afundsvärde, ofta fingo de irra i skog och mark, der de led o brist på det nödvändigaste. De funno sig, berättas det, att linda näfver kring benen i brist på ordentliga klädesplagg, och fingo derigenom namnet Birkebenar, sorgligt ryktbart i den norska historien.

Det var den norske konungasonen Sverre, som gjorde deras namn så frejdadt och dem sjelfva så fruktade och äfven hatade. Rikt begåfvad, energisk, aldrig modlös äfven i de mest öfverhängande favor och efter lidna motgångar, uthärdade han en mångårig strid, till dess han blef ensam om Norges krona. Att skildra alla eller ens de förnämsta kampens skiftningar skulle här föra oss allt för långt. Djupare än annorstädes kände man i Bohuslän tidens nöd, ty alla Vikbor stodo icke på Sverres sida, och det politiska hatet skärptes inom landet af enskild ovilja och vinningslystnad. Sådan var ock Birkebenarnas framfart, att de mer väckte hat mot sig än kärlek, hvadan ock alla de som sedermera bildade flock mot den mäktige konung Sverre fingo sina fleste hjelpare just i Birkebenarnes äldsta hem Bohuslän.

Så äfven Sverre envisaste motståndare, Bagler kallade, emedan de ville mot konungen upprätthålla kräklans (på isländska bagall) eller presterskapets makt. Ju envisare deras motstånd var, med desto hårdare hand tog Sverre i tu med Bohusläningarne, ehuru väl icke ens derigenom deras motståndslust var bruten.

Under dessa tider af bittra fejder började en stor förvandling inträda i Norden. Kristendomen hade slagit djupa rötter och dermed hade man fått göra närmare bekantskap med de samtida europeiska förhållandena. De seder och de tänkesätt, som hade tillhört den gamla tiden och så väl blifvit skildrade i de isländska sagorna, veko nu för den utbildade medeltidens sed med dess riddareväsende, dess blomstrande borgarestånd o. s. v. Redan under 1100-talet varsnar man många den nya tidens tecken; när i Viken Baglarne hade samlat på gammalt vis bondehären, kom konung Sverre med sina ryttareskaror och bragte förvirring i de täta lederna.

Öfvergången från den gamla tiden till detta nya tidskifte var i Viken af fredligare art. Den ädle Håkan Håkansson lyckades det att bryta upprorsandan i Norge, och han lefde länge nog att verka fredens värf för det af blodiga strider sönderslitna och ödelagda landet. Särskildt vet man, att han eignade landsfaderliga åtgärder åt Bohuslän, der han sökte införa odling i obygd.

Vi hafva här ofvan många gånger begagnat namnet Bohuslän såsom vår tids benämning på landet mellan Svinesund och Götaelf. Först på 1300-talet uppkom Bohus och Bohuslän.

Under de många stridigheterna inom Folkungarnes kungliga hus, sökte de om makten täflande stöd i grannlanden. Så vände sig ock hertigarne Erik och Valdemar till Norge, för att finna hjälp mot brodern konung Birger. De fingo Konghäll med tillhörande område i

förlänging af konung Håkan V i Norge. Under den gamla tiden voro landenheterna beroende af folkenheterna, nu drog man ett streck öfver allt detta. Konungarne bygde fästen här och der i landet; satte på dem sina män till höfdingar och lade under fästet ett visst område, hvars utskylder skulle aflemna till slottsfhöfdingen, som deraf använde hvad han behöfde till besättningens och fästets underhållande och redovisade inför konungen för resten, såvida konungen icke hade åt borgherren öfverlåtit denna rest, på det han skulle göra sig betäckt för fordringar till konungen och riket.

Af medlidande med hertigarne, af hvilka särskildt Erik var mycket omtyckt vid det norska hofvet, hade konung Håkan lemnat dem Konghäll i förläning; men mer än en gång hade han anledning att ångra det, ty hertig Erik hade ingen lust att lemna igen hvad han i nödens stund hade fått på sig öfverlåtet. Maningar, tydlig kallsinighet utöfvade på honom intet inflytande, och Håkan fann sig till sist nödsakad att med härsmakt draga mot sin tillämnade måg och sin norska stad med dess fäste. Då detta gjorde envist motstånd, tog konungen sig för att på en holme midt i elfven uppföra Bohus fäste, som inom kort räknades för ett af de förnämsta i Norge, och än i dag, då det ligger förfallet med rasade murar, kan det yfvas öfver att aldrig varit af stormande fiender intaget. Efter detta blef Bohus säte för konungens fogde, och Bohuslän omfattade till en början Elfsyssel, sedermera allt det som man nu betecknar med detta namn.

Bohuslän har nu mindre än någonsin en historia. Politisk sjelfständighet egde det icke, utan låg troget under Norges krona, så väl när denna bars af landets egna konungar som när den prydde Danakonungens hufvud. Det enda för Bohuslän egna som historien antecknat — och deri hafva vi en påminnelse om de forna tiderna — är

den ofrid grannskapet till Sverige mer än en gång framkallade, t. ex. under konung Karl Knutssons tid. Om Bohuslän denna tid icke betydde så synnerligen mycket i politiskt hänseende, så återstår likväl den inre historien, odlingens, handelns, sällskapslivets, godsens och personernas historia att uppmärksamma, men tyvärr har man till teckningen af denna alltför få bidrag, ty medeltidshandlingar rörande Bohuslän äro mycket fåtaliga. Vill man få ett riktigt begrepp om, hvad denna förlust vill säga, må man allenast egna någon uppmärksamhet åt bättre lottade provinser i Sverige, för hvilkas inre historia man har under flere århundraden rikt flödande källor.

Femtonhundralets Bohuslän hade allenast två viktiga städer. Den ena var det gamla Konghäll, som visserligen icke egde samma storhet som under sin första tid; att staden likväl icke var oansenlig ses deraf, att den ännu egde tvenne kyrkor, helgade den ene åt Vår Fru, den andra åt köpmännens och alla sjöfarandes skyddshelgon, den hel. Nicolaus, samt tvenne kloster. Den andra var Marstrand, som anlades af konung Håkan Håkansson och tvifvelsutän var Konghäll till mycket förfång. Marstrand uppbrändes år 1368 af Hanseaterna, men uppbygdes åter; man känner förnyade privilegier för staden af år 1442.

Så snart den nya tiden inträdt, märker man hos de svenska regenterna en stor benägenhet att förena Bohuslän med Sverige. Konung Gustaf I intog och innehade en tid detta land, underhandlingar inleddes från svensk sida om dess öfverlåtande till Sverige, men strandade mot Danmarks ovilja att lemna från sig en viktig och dyrbar provins, till dess konung Karl Gustaf efter sitt lyckliga fälttåg dikterade Roeskildefreden 1658. Det är icke svårt att förstå den svenska regeringens begär att få komma i besittning af Bohuslän. Den lilla

svenska kustremsan låg inklämd mellan det danska Halland och det norsk-danska Bohuslän; vunnes det senare, blef den svenska kusten både lång och rik på goda hamnar, och derjemte skyddades hela den långa vestgötabygden utmed vestra stranden af Götaelf för anfall. Därföre satte man ock i Sverige vida större värde på besittningen af Bohuslän än af Halland.

Det tyckes nästan som om fornsakerna antydde en närmare sammanhörighet i forntiden mellan Bohusläningar och svenskar än mellan de senare och Halländingarne. Redan i äldre tid gjordes därför från svensk sida anspråk på landet mellan Götaelf och Svinesund. Det är eget, att se, huru genom utvecklingen under århundradena ett närmande till Sverige förbereddes. Viken och Alfhem sträckte sig ett godt stycke inåt Norge, Ranrike åter var afsöndradt från de egentligen norska områdena. Detta var deladt i tvenne områden, men småningom förlorade det norra i betydelse. Konghäll i söder blef hufvudort först för syddelen, sedan för hela landet.

Tvifvelsutan var anläggningen af Göteborg en vigtig länk i denna kedja af historiska tilldragelser. Staden blef snart betydande, och Konghäll kunde icke uthärda en täflan med honom, så mycket mindre som det gång efter annan hemsöktes af olyckor. Det med Sverige förenade Bohuslän upphörde att hafva sin lifspunkt inom sig, utan förlades denna till den hastigt uppväxande vestgötastaden. Bohuslän har derigenom förlorat den sjelfständighet det som Ranrike egde, och ingår som del i ett större område, liksom förr i Alfhem och Viken. Men områdets andra del är icke längre norsk utan svensk.

Det var icke allenast de yttre omständigheterna som fogade det så. Den svenska regeringen arbetade med ifver i den riktningen, särskildt genom att gynna Göteborg och Marstrand som handelsorter.

Detta gynnande skedde rent af på det nordligare Bohusläns bekostnad. Der fanns nämligen också, alltsedan slutet af medeltiden en stad, Uddevalla, anlagd vid innersta ändan af den vik, hvars mynning nästan fylles af de stora och tätt bebyggda öarne Oroust och Tjörn. I vår tid har längs landskapets kust uppstått en rad af handelsplatser, och i äldsta tider, då handelsförhållandena ännu icke voro reglerade, ej heller bedrefvos i stor skala, torde hvar vik, som ledde in till en bygd, hafva varit hamnort och varubytesplats. Tvifvelsutan kunde sådana hafva varit behöfliga under den mellanliggande tiden, i synnerhet under de perioder, då sillfisket var betydligt vid den bohuslänska kusten, förlänande befolkningen ett ökad välstånd och ditlockande fartyg äfven från fjerran liggande orter. Att det oakadt inga andra städer under medeltiden uppkommo, torde hafva berott på tidehvarfvets handelspolitik, som sökte med onaturliga privilegier gynna de redan erkända handelsorterna, äfven om man derigenom förqväfde de mest naturliga ansatserna till stadsbildning som här och der förekommo.

Viktiga ord och personer

Erik Blodyx.

[895–954] Kung i Norge under åren 932-933. Var gift med drottning Gunnhild. Kallas också för det mer neutrala namnet Erik I Haraldsson.

Etelstansfostre, Håkan.

[ca 918–ca 959] Håkan var son till den berömde kungen Harald Hårfager som enade Norge. Håkan kallas också Håkan den gode.

Gustaf den förste.

[1496–1560] Gustav Vasa var kung av Sverige från 1523 till sin död 1560. Kallas ofta Gustaf den förste eller "Gustaf I" i äldre litteratur.

Gårdarrike.

Vikingatida namn på ett rike i dagens Novgorod i Ryssland.

Hildebrand, Hans Olof.

[1842–1913] Svensk arkeolog, numismatiker och riksantikvarie. Skapade den arkeo-logiska metoden "typologin". Är mest känd för "Svenska folket under hednatiden" (1866) och "Lärobok i gamla historien" (1873).

Mark.

Viktenhet. En mark motsvarade ungefär 200 gram.

Nomen proprium.

Latinskt uttryck som betyder "egennamn".

Olof Skötkonung.

[ca 980–1022] Svensk kung som regerade omkring mellan 995 och 1022.

Valdemar I.

[1131–1182] Dansk kung från 1157 till sin död 1182, mer känd som Valdemar den store. Var son till hertig Knut Lavard.

Fler böcker: E-boksforlaget.se

Om du gillar e-böcker om historia så kommer du att gilla utbudet hos E-boksforlaget.se

Det här förlaget är specialiserat på utgivning av äldre texter om arkeologi, resor och biografier.

Alla titlarna går att hitta hos de flesta e-bokhandlare, i iTunes samt på många bibliotek.

Här är några exempel på titlar:

Klassiska deckare

- "Sherlock Holmes: »Gloria Scott»"
- "Sherlock Holmes: Beryllkronan"
- "Sherlock Holmes: De fem apelsinkärnorna"
- "Sherlock Holmes: De rödhårigas förening"
- "Sherlock Holmes: Den avhuggna tummen"
- "Sherlock Holmes: Den blå karbunkeln"
- "Sherlock Holmes: Den försvunna brudgummen"
- "Sherlock Holmes: Den försvunna kapplöpningshästen"
- "Sherlock Holmes: Blodbokarna."
- "Sherlock Holmes: Det spräckliga bandet."
- "Sherlock Holmes: Den grekiske tolken"

- "Sherlock Holmes: Musgraves ritual"
- "Sherlock Holmes: Det gula ansiktet"
- "Sherlock Holmes: Det hemlighetsfulla mordet vid skogssjön"
- "Sherlock Holmes: Den hemlighetsfulla patienten"
- "Sherlock Holmes: Börsmäklarens biträde"
- "Sherlock Holmes: En skandal i Böhmen"
- "Sherlock Holmes: Krymplingen"
- "Sherlock Holmes: Lorden och hans rika amerikanska brud"
- "Sherlock Holmes: Mordet i Reigate"
- "Sherlock Holmes: Tiggaren med den kluvna läppen"

Arkeologi

- "Solgudens yxa och Tors hammare"

- (1899)
- "Hällristningarnas ålder" (1869)
- "Feniciska kolonier i Skandinavien" (1875)
- "Hällristningar på Kinnekulle" (1892)
- "Forntidens perioder" (1892)
- "Hur gamla är hällristningarna?" (1869)
- "Bohusläns bygdeborgar" (1909)
- "Bohuslänska hällristningar" (1879)
- "Fynden i Troja" (1878)
- "Förbindelse mellan Skandinavien och vestra Europa före Kristi födelse" (1889)
- "Svear och götar under folkvandringstiden" (1905)
- "Husaby kyrka" (1899)
- "Hällristningarna i Järrestad" (1881)
- "Nordens fartyg från hednatiden" (1872)
- "Anmärkningar rörande figurteckningar från forntiden" (1842)
- "Grafkistor af klufna och urhålkade stockar" (1894)
- "Den svenske solguden och den svenske Tyr" (1906)
- "Skånska fornminnen" (1853)
- "Ölands fornminnen" (1874)
- "Tors hammare" (1872)
- "Våra fornminnen – vad de lära oss" (1916)
- "Sveriges fasta fornlämningar från hednatiden" (1901)
- "Förstörda fornminnen i Bohuslän år 1924"

Djur & natur

- "Svenska djur i folktron" (1898)

- "Skäggets historia" (1893)
- "Kattens kulturhistoria" (1882)
- "Djurens sömn" (1889)
- "Katten i forntida Egypten" (1889)
- "Ett dygn på månen år 1870"
- "Orkidéernas historia" (1894)
- "Blomsterspråket" (1888)
- "Sveriges hundraser" (1880)
- "Guide till biskötsel" (1885)

Kulturhistoria

- "Midvinterns solfest" (1894)
- "Julen på 1870-talet – Skildringar och illustrationer i svenska tidskrifter"
- "Om julens härkomst" (1899)
- "Julen i Skåne på 1820-talet"
- "Nyaste och tillförlitligaste Drömboken" (1918)
- "1870-talets bästa tips för frisyr och utseende"
- "Lyxens historia" (1870)
- "Gaffelns historia" (1889)
- "Kanalbyggen på planeten Mars" (1888)
- "Vårt solsystem" (1878)

Resor

- "Ett besök i Venedig år 1878"
- "Strandgatan i Visby år 1879"
- "Resa på Dalslands kanal år 1877"
- "Nyköpings slott" (1877)
- "Ett besök i Marstrand år 1882"
- "Min resa i Blekinge och Kalmar år 1854"
- "Resor med luftballong år 1873"

- "Runlejonet i Venedig" (1871)
- "En utflykt på Mälaren år 1871"
- "Skildring af Vestergötland år 1882"
- "Kalmar slotts historia" (1880)
- "Ett besök i Södertälje år 1881"
- "En färd på Donau år 1882"
- "Ringmuren i Visby" (1874)
- "Fredrikstens fästning och Karl XII" (1879)
- "Petras helgedomar" (1921)
- "Ett besök i Boxholm år 1885"
- "Skildring av Riseberga klosterruiner" (1874)
- "Borgholms slottsruin" (1878)
- "Rundtur i södra Frankrike år 1880"
- "Ett besök på Djurgården sommaren 1868"
- "Sigtunas tidiga historia" (1872)
- "Helgeandskyrkan i Visby" (1878)
- "Norrköpings historia" (1871)
- "Ett besök i Waxholm år 1870"
- "Vadstena slott" (1875)
- "Skildring av Island" (1870)
- "Besök på Gripsholms slott år 1895"
- "Ett besök i Rom år 1870"
- "Besök på Helgoland år 1874"
- "Guide till Uppsala år 1875"
- "Kyrkoruinen S:t Katarina i Visby" (1877)
- "Gripsholms slott" (1877)
- "Ett besök i Strängnäs år 1874"
- "Ett besök i Visby år 1906"
- "Bohus fästning" (1869)
- "En resa på Rhen år 1866"
- "Ett besök i Ystad år 1872"

Svensk geografi

- "Märkliga orter i Sverige" (1883)
- "Skildring av Värmland år 1882"
- "Skildring av Dalälven år 1876"
- "Skildring av Ångermanland 1882"
- "Skildring av Bohuslän år 1882"
- "Skildring av Dalsland år 1882"
- "Skildring av Närke år 1882"
- "Skildring av Öland år 1882"
- "Skildring av Stockholm år 1882"
- "Skildring av Västmanland år 1882"
- "Skildring av Härjedalen år 1882"
- "Skildring av Gästrikland år 1882"
- "Skildring av Jämtland år 1882"
- "Skildring av Göteborg år 1882"
- "Skildring av Halland år 1882"
- "Skildring av Blekinge år 1882"
- "Skildring av Gotland år 1882"
- "Skildring av Södermanland år 1882"
- "Skildring av Östergötland år 1882"

Vikingar

- "Vikingatidens Lund och Birka" (1909)
- "Jomsvikingarnas saga" (1888)
- "Fyndet av vikingaskeppet i Gokstad år 1880"
- "Hervars och Hedreks saga" (1888)
- "Carl Larssons Uppsala-tempel" (1908)
- "Sagan om Ragnar Lodbrok och hans söner" (1880)
- "Sverige och vikingafärderna västerut" (1924)